

Гуменна Лідія Сергіївна,

науковий співробітник відділу фахової передвищої освіти НАПН України;

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3813-5894>

e-mail: red-ipto@ukr.net

СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАВМА ГЕНОЦИДУ ТА ЇЇ ПОДОЛАННЯ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Розглянуто феномен соціокультурної травми, спричиненої геноцидними практиками, спрямованими на український народ протягом ХХ–ХХІ століть. Здійснено міждисциплінарний аналіз культурних, соціальних та психологічних наслідків цих подій, особливо в контексті сучасної війни Росії проти України. Акцентовано на ролі системи освіти, зокрема фахової передвищої, у подоланні наслідків геноциду, відновленні колективної гідності, формуванні ціннісної свідомості молоді та запобіганні повторенню подібних злочинів у майбутньому.

Ключові слова: геноцид, соціокультурна травма, історична пам'ять, освіта, фахова передвища освіта, національна ідентичність, Голодомор, війна.

У ХХ столітті український народ пережив декілька хвиль цілеспрямованого знищення — як у фізичному, так і в культурному вимірах. Голодомор 1932–1933 років, масові репресії, депортації, русифікація та знищення національної інтелігенції стали не лише злочинами проти людяності, а й спробами стерти українську ідентичність. У ХХІ столітті ці практики отримали продовження в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації, яка супроводжується вбивствами цивільних, депортацією дітей, руйнуванням культурних об'єктів та освітніх закладів, що має ознаки сучасного геноциду.

Такі явища формують глибоку соціокультурну травму, яка проявляється на рівні колективної свідомості, культурної пам'яті, ідентичності та міжпоколіннєвої передачі досвіду. Як зазначає А. Ассман, пам'ять про травматичне минуле не зникає, а осідає в культурі, трансформуючись у наративи, символи та освітні практики [1]. В українському контексті ці процеси мають особливу актуальність, оскільки суспільство одночасно переживає як історичну, так і актуальну травму війни.

У такій ситуації освіта — зокрема фахова передвища освіта, яка об'єднує молодих людей із різних регіонів, — набуває функції соціального ліфта, простору формування свідомої національної ідентичності, опору агресії та відновлення культурної безпеки. Важливо не лише згадувати факти геноциду, а й осмислювати їх у навчальних програмах, формувати критичне мислення, здатність до історичної рефлексії та етичної оцінки подій.

Одним із дієвих напрямів є інтеграція тематики геноциду в курси історії, громадянської освіти, культурології та психології. Варто залучати здобувачів освіти до проєктної діяльності, пов'язаної з документуванням історій родин, створенням цифрових архівів пам'яті, меморіальних ініціатив на рівні громад. Ефективним виявляється також міжпредметний підхід, коли тематика геноциду проходить через різні освітні модулі — від літератури до правознавства.

У сфері психологічної підтримки важливо надавати молоді знання про механізми подолання колективної травми, методи опрацювання страху, втрати, розгубленості. Зокрема, в освітньому середовищі мають формуватися безпечні простори для висловлення емоцій, обговорення складних тем, роботи з психологами, залучення арт-терапевтичних практик.

Питання пам'яті про геноцид українського народу — це не лише справа істориків, а й виклик для всієї системи гуманітарної освіти. Уроки минулого не мають залишатися суто теоретичними. Вони повинні формувати громадянську позицію, готовність захищати цінності людяності, свободи та справедливості. Освіта є тим фундаментом, на якому можливо відновити суспільну єдність, подолати травму та запобігти повторенню злочинів проти людства в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Assmann, A. (2011). *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge University Press.
2. Snyder, T. (2010). *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*. Basic Books.
3. Subtelny, O. (2009). *Ukraine: A History*. University of Toronto Press.

4. Якубова, Л. С. (2020). Історична пам'ять як простір сучасної ідентичності. *Сучасна українська політика*, 2(45), 101–107.
5. Гриневич, Л. М. (2018). Історична освіта в контексті національної пам'яті. *Історія в школах України*, 9, 3–9.